

Kunnskapsdepartementet
Postboks 8119 Dep,
0032 Oslo

Deres referanse:
22/5736

Vår dato:
09.03.2023

Vår referanse:
Siri Espe, Interessepolitisk leder
siri@ungefunksjonshemmede.no

Hørings svar - NOU 2022:17 Veier inn – ny modell for opptak til universiteter og høyskoler

Unge funksjonshemmede har gjennomgått NOU 2022:17 og vil med dette gi våre innspill. Vi har tatt utgangspunkt i de temaene som er særlig relevante for søkere med funksjonsnedsettelse og kroniske sykdommer.

Overordnet innspill

Overordnet er Unge funksjonshemmede positive til utvalgets forslag om endringer i modellene for opptak til universiteter og høyskoler. Andelen av befolkningen som studerer har økt jevnt de siste tiårene, og utvalget peker på at dette blant annet kan være et resultat av at flere tar videregående opplæring og et arbeidsliv som etterspør høy kompetanse. Vi vet at utdanning har effekt på muligheten for å komme seg inn i arbeidslivet, og for funksjonshemmede er denne effekten ekstra stor. Med utdanning fra høyskole eller universitet er det 4,5 ganger så stor sannsynlighet for at personer med funksjonsnedsettelse kommer i arbeid¹. Det er derfor spesielt viktig å sikre gode modeller for opptak til høyere utdanning.

Ettersom fullføring av videregående opplæring er en viktig faktor for å komme inn på høyere utdanning ønsker vi å kort bemerke utfordringene funksjonshemmede møter i videregående opplæring. Mange elever med funksjonsnedsettelse og kroniske sykdommer opplever å ikke få den tilretteleggingen de har behov i videregående opplæring slik at de kan fullføre utdanningen på lik linje med sine medelever. Ufrivillig fritak fra fag er også en utfordring for mange elever. Unge funksjonshemmede mener derfor at det i videregående skole må tilrettelegges slik at alle elever får en reell mulighet til å få det karaktergrunnlaget som trengs for å søke høyere utdanning. Dette handler blant annet om bruk av hjelpemidler, bruk av individuelt tilrettelagt opplæring i videregående skole, og økt kunnskap blant rådgivere i videregående skole.

1) <https://forskning.no/skole-og-utdanning-funksjonshemming/hoyere-utdanning-far-folk-med-funksjonshemning-ut-i-arbeid/425682>

Kvalifisering i ny opptaksmodell

Generell studiekompetanse er hovedveien til høyere utdanning

Generell studiekompetanse fra videregående opplæring

Unge funksjonshemmede er enige med utvalget i at ordningen med generell studiekompetanse som opptaksgrunnlag til høyere utdanning fungerer godt, og støtter utvalgets forslag om videreføring av ordningen. Med bakgrunn i at generell studiekompetanse skal være hovedveien til å kvalifisere seg til høyere utdanning er det viktig å sikre like muligheter til å oppnå dette.

Unge funksjonshemmede er klar over at innholdet i videregående opplæring er utenfor utvalgets mandat. Samtidig ønsker vi å bemerke viktigheten av at videregående opplæring må være bevisst sitt ansvar i å gi individuelt tilrettelagt opplæring og forhindre ufrivillig fritak fra fag. Elever med funksjonsnedsettelse og kroniske sykdommer opplever å få ufrivillig fritak fra fag, samt manglende informasjon om konsekvensene av fritak fra fag. Dette er med på å gjøre prosessen med å komme inn i høyere utdanning unødvendig vanskelig for disse elevene.

Generell studiekompetanse fra andre kvalifiseringsløp

Utvalget mener det fortsatt bør være mulig å bruke privatistordninger for å kvalifisere seg til høyere utdanning ettersom ikke alle ønsker eller har mulighet til å følge et ordinært videregående løp. Dette mener Unge funksjonshemmede er positivt for å sikre at elever med frafall i videregående skole fortsatt har en mulighet til å oppnå generell studiekompetanse og søke høyere utdanning.

Videre støtter Unge funksjonshemmede forslaget om videreføringen av 23/5-regelen, samt de foreslåtte endringene til en 23/6-regel. For funksjonshemmede vil en fjerning av kravet om praksis gjøre at flere får mulighet til å kvalifisere til høyere utdanning gjennom 23/6-regelen. Dette fordi flere opplever utfordringer med å jobb eller praksisplass uten relevant kompetanse eller utdanning. For elever med behov for eller som har stor nytte av praksis parallelt med teoretiske fag vil dette fortsatt være en mulighet, men selv med dagens modell må disse elevene fullføre de teoretiske fagene for å kvalifisere til ordningen. Slik Unge funksjonshemmede tolker utvalgets forslag vil ikke endringene medføre eksklusjon av grupper som i dag faller inn under ordningen.

Unge funksjonshemmede mener at:

- *Utvalgets forslag om at generell studiekompetanse fortsatt bør være grunnlag for opptak til høyere utdanning må beholdes.*
- *Utvalgets forslag om at generell studiekompetanse skal gis når søkeren har (1) fullført studieforberedende utdanningsprogram eller påbygging til generell studiekompetanse, (2) bestått de seks studiekompetansesfagene og fylt 23 år - herunder fjerning av dagens dokumentasjonskrav på praksis og (3) gjennomført minst ett års høyere utdanning eller toårig fagskole må beholdes.*

Unntak fra krav om generell studiekompetanse

Realkompetanse

Unge funksjonshemmede er positive til utvalgets forslag om å videreføre ordningen med realkompetanse. Realkompetanse er en viktig ordning for at enkelte personer med funksjonsnedsettelse og kroniske sykdommer skal kunne bli tatt opp til høyere utdanning.

Utvalget peker videre på at vurderingsmetodene for realkompetansevurdering må forbedres, noe Unge funksjonshemmede er positive til. Det er behov for en gjennomgang av ordningen, da vi vet at vurdering av realkompetanse varierer fra studiested til studiested. Dette er svært uheldig og medfører ulike muligheter for enkeltpersoner til å kunne studere ved det universitetet eller høyskolen man ønsker. Det må derfor ligge tydelige føringer i hva som inkluderes i realkompetanse, slik at relevant kompetanse ikke blir utelatt fra vurderingen.

Enkelte personer med funksjonsnedsettelse og kroniske sykdommer kan ha hatt høyt fravær i videregående opplæring, men fraværet kan ha medført økt kompetanse på andre områder. Eksempelvis kan en del ha erfaring med kontakt med velferdsstaten gjennom spesialisthelsetjenesten, NAV og kommunehelsetjenesten. Enkelte kan ha deltatt i brukerråd og utvalg både ved sykehuset, i NAV eller på direktoratsnivå. Andre kan ha erfaring som arbeidsleder for egen brukerstyrt personlig assistanse-ordning (BPA-ordning). Gjennom å være arbeidsleder tilegner man seg blant annet kompetanse på personalhåndtering, arbeidsmiljø og opplæring av assistenter. Andre kan ha dårlige karakterer i enkelte fag grunnet manglende tilrettelegging for dysleksi, dyskalkuli, ADHD eller andre diagnoser. Denne gruppen kan eksempelvis ha hatt deltidsjobber eller hatt behov for et praktisk-pedagogisk utdanningsløp, som kan ha medført kompetanse på viktige områder innen ulike deler av arbeidslivet. Alt dette er realkompetanse av høy verdi inn i både studier og arbeidslivet.

En viktig faktor i vurderingen av realkompetanse er at flere unge med funksjonsnedsettelse og kroniske sykdommer ikke oppgir organisasjonserfaring fra deltakelse i funksjonshemmedes organisasjoner. Dette fordi man tidligere har opplevd, eller frykter å oppleve, diskriminering. Organisasjonserfaring er en særs relevant erfaring for studier og arbeidsliv, herunder deltakelse og engasjement i funksjonshemmedes organisasjoner.

Et av kriteriene i ordningen for realkompetanse er at søkeren må være 25 år eller eldre. Dette kan være en uheldig høy aldersgrense for funksjonshemmede, da flere i vår målgruppe kunne hatt nytte av denne ordningen før de fyller 25 år. Mange unge med funksjonsnedsettelse og kroniske sykdommer har bygget seg opp realkompetanse fra en tidlig alder, i alt fra kontakt med helsevesenet, kontakt med NAV eller organisasjonsarbeid. En alternativ aldersgrense kunne vært 23 år, som da vil være tilsvarende aldersgrensen for 23/6-regelen.

Unge funksjonshemmede mener at:

- *Utvalgets forslag om at realkompetansevurdering videreføres som en vei inn i høyere utdanning må beholdes.*
- *Det må ligge tydelige føringer i hva som inkluderes i realkompetanse, herunder viktigheten av organisasjonserfaring fra funksjonshemmedes organisasjoner, systemkompetanse etter kontakt med ulike deler av velferdsstaten og egen erfaring og kompetanse som følge av bruk av ulike tjenester (eks. arbeidsleder i egen BPA-ordning).*
- *Det må tas en vurdering på hvorvidt aldersgrensen på 25 år er hensiktsmessig, og vurdere å redusere denne til 23 år.*

Dispensasjon

Unge funksjonshemmede støtter utvalgets forslag om videreføring av dispensasjonsbestemmelsen. I likhet med utvalget vet vi at det er utfordringer i vurderingssystemet for søknader om dispensasjon, og tror forslaget om at videregående

opplæring får ansvar for å gjøre vurderingen kan være en bedre løsning enn dagens ordning. Samtidig tror vi det vil være utfordringer også med en slik løsning da vi vet at mange elever med funksjonsnedsettelse og kroniske sykdommer møter fordommer, manglende tilrettelegging og ufrivillig fritak fra fag i videregående skole.

Rådgivere og andre ansatte i videregående opplæring har manglende kompetanse om funksjonsnedsettelse og hva det innebærer, og hvilke rettigheter man har. Vi vet at elever med funksjonsnedsettelse blir møtt med lave forventninger og manglende kunnskap om hvilke muligheter eleven har. Flere oppfordrer for eksempel elever til å søke uføretrygd fra NAV eller søke fritak fra fag fremfor å oppmuntre til høyere utdanning og jobb. Opplevelsen er at man ikke ser muligheter, motiverer eller lytter til deres ambisjoner og ønsker. Elever med funksjonsnedsettelse får dermed ikke den veiledningen de har behov for. Disse faktorene kan være med å påvirke den enkelte skoles vurderinger av den enkelte elev. Med mindre det foreligger tydelige nasjonale føringer mener vi det er en overhengende fare for at det blir store fylkeskommunale forskjeller i hvorvidt elever får innvilget dispensasjon eller ikke.

Unge funksjonshemmede vet at personer med funksjonsnedsettelse og kroniske sykdommer diskrimineres på alle områder i samfunnet, herunder i utdanning og arbeidsliv. Diskrimineringen baseres på fordommer og antakelser om hva funksjonshemmede kan og ikke kan, og vi vet at mange av disse fordommene og antakelsene er feilaktige. For å forhindre diskriminering i opptak til høyere utdanning mener vi det må foreligge felles føringer for vurderingen fra universiteter og høyskoler.

Unge funksjonshemmede mener at:

- *Utvalgets forslag til å videreføre muligheten til å få dispensasjon fra generell studiekompetanse må beholdes.*
- *Det må foreligge felles føringer for hvordan studiesteder gjør vurderinger for å sikre en god dispensasjonsordning.*

Rangering i ny opptaksmodell

Utvalgets forslag om karakterkvote og utvalgets forslag om opptaksprøve

Unge funksjonshemmede er positive til utvalgets forslag om en utjevning i poengberegning, samt forslaget om karakterkvote. Det å blant annet avvike nivåkrav, alderspoeng og kjønnspoeng kan bidra til mer mangfoldige studier og generelt lavere poenggrenser. Videre er vi enige med utvalget i at en opptaksprøvekvote kan fungere for søkere som har generell studiekompetanse, men som ikke har karakterer fra videregående opplæring eller søkere som har fått unntak fra generell studiekompetanse.

Slik Unge funksjonshemmede tolker utvalgets forslag om opptaksprøvekvote støtter vi forslaget om at kvoten skal inkludere søkere som har for lav poengsum til å komme inn på studiet de ønsker. Mange elever med ulike funksjonsnedsettelse og kroniske sykdommer vil ha vanskeligheter med å oppnå like høye karakterer som sine medelever på grunn av manglende individuell tilrettelegging. Andre er i omfattende behandlingsløp mens de går i videregående opplæring, noe som naturlig nok kan påvirke karakterene. En av de positive aspektene ved opptaksprøvekvoten er at det ikke skal forlenge ventetiden mellom videregående og høyere utdanning. Det gjør at elever, som på grunn av manglende tilrettelegging, sykdom eller lange

behandlingsløp, ikke får utsatt oppstarten i høyere utdanning som følge av at de må bruke flere år på å ta opp eller forbedre fag. Dette vil likestille studenter som i dag starter på studier flere år senere enn sine jevnaldrende fordi de har brukt mange år på å forbedre fag for å komme inn på studiet de ønsker.

Unge funksjonshemmede krever at opptaksprøven oppfyller alle krav til universell utforming. Dette gjelder uavhengig av valg av plattform for gjennomføring av prøven og innholdsmessig utforming. I tillegg må det være mulig for søkere med behov for, og krav på, hjelpemidler å benytte dette under prøven. For søkere med behov for lese- eller sekretærhjelp eller BPA må disse få benytte dette under opptaksprøven. Dersom opptaksprøven ikke oppfyller disse kravene vil ikke alle søkere kunne gjennomføre prøven på like premisser, og enkeltgrupper vil utestenges fra høyere utdanning. Eksempelvis vil det gjelde søkere med dysleksi, dyskalkuli eller synshemming. Unge funksjonshemmede ønsker å bemerke at det i utformingen av opptaksprøven bør vurderes å innføre en mulighet til å gjennomføre prøven muntlig, som et tilretteleggingsalternativ.

Når det gjelder prosentfordeling på karakterkvoten og opptaksprøvekvoten er det viktig at det jevnlig gjøres evalueringer av fordelingen. Dette for å sikre at søkere i opptaksprøvekvoten har en reell mulighet til å komme inn på ulike studier.

Unge funksjonshemmede mener at:

- *Utvalgets forslag om karakterkvote må beholdes.*
- *Utvalgets forslag om opptaksprøvekvote må beholdes.*
- *Opptaksprøven må oppfylle alle krav til universell utforming, samt sikre at søkere med behov for hjelpemidler får benytte dette.*

Særskilt vurdering

Flere med funksjonsnedsettelse og kronisk sykdom kan oppleve at resultatene fra videregående opplæring ikke gir et riktig bilde av hva de faktisk har av kompetanse i fagene de har bestått eller fullført. Dette kan skyldes manglende tilrettelegging som det er behov for, for å kunne vise hva man kan, noe som kan medføre dårligere resultater og karakterer. I tillegg møter funksjonshemmede fordommer og antakelser om hva man kan få til eller ikke. Som utvalget peker på kjenner ikke saksbehandlerne ved universiteter eller høyskoler søkeren, men blir likevel nødt til å vurdere om lærere eller sensorer har gjort en feilvurdering av elevens kompetansenivå, uten å vite noe om søkerens reelle kompetanse eller mulighet til å vise denne. Unge funksjonshemmede støtter utvalgets forslag med å avvikle ordningen med særskilt vurdering, siden søkere som tidligere fikk særskilt vurdering nå kan ta opptaksprøve for å vise sin nåværende kompetanse, noe vi ser på som en bedre løsning.

Unge funksjonshemmede mener at:

- *Utvalgets forslag om å avvikle ordningen med særskilt vurderings støttes.*

Supplerende kriterier

Utvalget peker på at for noen utdanninger vil også annen kompetanse og andre egenskaper være viktige for å mestre et studium og yrket det leder frem til, og at dette kan måles med andre kriterier enn karakterer. Dette er Unge funksjonshemmede enig i. Utvalget peker i denne sammenheng på søkerens «egnethet».

Unge funksjonshemmede mener opptakssystemet bør ivareta å få inn personer som man ønsker å ha som arbeidstakere i ulike yrker. Med dette mener vi for eksempel at studenter som kommer inn på psykologistudiet eller på jusstudiet bør være personer man ønsker å møte i arbeidslivet etter fullført utdanning. I slike tilfeller er det ikke nødvendigvis slik at juristen eller psykologen med det høyeste karaktersnittet er personen som er best egnet til å ivareta arbeidsoppgavene i yrkeslivet. Dersom det kun er karaktersnittet som avgjør om man kommer inn, vil man ha søkere som kommer inn på studiet selv om søker egentlig er uegnet til å jobbe i yrket utdanningen fører til. Dette vil også føre til at man mister personer som egentlig er egnet til yrket. På studier der utdanningen er relativt teoretisk, mens arbeidslivet er praktisk vil kanskje den best egnede søkeren være en person med gode mellommenneskelige egenskaper, eller med evnen til å tilegne seg nye oppgaver raskt.

Videre mener vi at opptakssystemet også bør ha som mål å ivareta et større mangfold. Med et større mangfold kommer også diskusjoner og en tankegang som ivaretar et bredere perspektiv. I arbeidslivet vil de aller fleste møte folk med ulik bakgrunn, og det å ha god forståelse av mangfold kan være nyttig. Homogene grupper blir mer snevre og utdanner ikke nødvendigvis de beste personene. Det å eksempelvis kunne få flere funksjonshemmede inn i helse- og sosialfag og pedagogiske fag kan være positivt. Funksjonshemmede har en livserfaring som kan være spesielt nyttig i helse- og sosialfag. Videre er både lærere og helsepersonell representative for mangfoldet som finnes og setter gode eksempler for fremtidens barn og unge. Det handler om å få mangfoldet inn i skolen.

Unge funksjonshemmede er positive til at det kan brukes supplerende kriterier, som intervju, ferdighetstester eller teste fagspesifikk kompetanse, for å vurdere søkerens egnethet. Unge funksjonshemmede er enig med utvalget at det burde være rom for å ta i bruk andre former for rangering for å finne de best egnede studentene, og støtter forslaget om å videreføre ordningen med at institusjoner som ønsker å bruke opptaksprøver for å rangere kvalifiserte søkere fortsatt kan gjøre dette. Imidlertid må opptaksprøver innfri alle kravene til universell utforming, og sikre at søkere med behov for hjelpemidler får benyttet dette. Dette er for å sikre at alle har reell mulighet til å gjennomføre opptaksprøvene uansett funksjonsevne.

Unge funksjonshemmede mener at:

- *Utvalgets forslag om at institusjoner som har opptaksprøve som spesielt opptakskrav fortsatt kan bruke denne til å rangere søkere må beholdes.*
- *Opptaksprøver må oppfylle alle krav til universell utforming, samt sikre at søkere med behov for hjelpemidler får benytte dette.*
- *Utvalgets forslag om at institusjoner som ønsker det, kan ta i bruk supplerende rangeringskriterier for å finne de best egnede blant de best kvalifiserte søkerne må beholdes.*

Fremtidig tidslinje

Unge funksjonshemmede vet at det for mange studenter med funksjonsnedsettelse, kroniske sykdommer eller tilretteleggingsbehov er en utfordring med kort tid mellom svar på opptak til høyere utdanning og studiestart. Flere funksjonshemmede har behov for tid til å blant annet finne en tilrettelagt studentbolig, søke om brukerstyrt personlig assistent (BPA) i ny kommune

eller kontakte studiesteder for å få den tilretteleggingen man trenger. Det gjør at tiden fra opptak til studiestart blir for kort.

Mange med funksjonsnedsettelse eller kroniske sykdommer har behov for tidlig opptak. På samordnaopptak sine nettsider står det at du kan søke om tidlig opptak dersom *“du har behov for særskilt tilrettelegging på studiestaden. Høyr fyrst med lærestaden om det allereie er tilrettelagt for behova dine. Viss ikkje, dokumenterar du behovet med ein attest frå sakkunnig, til dømes lege”*. Unge funksjonshemmede tolker dette som at alle personer med funksjonsnedsettelse eller kronisk sykdom som har behov for særskilt tilrettelegging kan søke tidlig opptak i utgangspunktet, imidlertid har vi noen usikkerheter og bekymringer rundt hvorvidt man får innvilget dette. Vi har fått innspill fra våre medlemsorganisasjoner om at det er usikkerhet rundt hvem som egentlig faller inn under tidlig opptak, eksempelvis om dette gjelder personer med ADHD eller dysleksi, slik at de vil kunne benytte seg av tidlig opptak. En annen ting er at det blir en mer krevende og komplisert prosess ved å måtte ta kontakt med studiestedet og så søke om tidlig opptak. Mange studiesteder har ikke god nok kompetanse på tilrettelegging og vet heller ikke hva som må være på plass for å få til god tilrettelegging for studentene. Derfor vil det være flere studiesteder som ikke vil klare å vurdere om de kan møte behovene til søker når det kommer til tilrettelegging.

Unge funksjonshemmede mener det er viktig at muligheten til å søke tidlig opptak må bli mer synlig og allmenkjent for de som har behov for dette. Vi vet også at elever i videregående skole får beskjed fra rådgivere om at man ikke søker med sine reelle karakterer dersom man søker tidlig opptak. Dette stemmer ikke, man søker på likt grunnlag, men vil få svar tidligere.

Unge funksjonshemmede mener det er behov for å vurdere opptak til høyere utdanning på bakgrunn av karakterkort fra første halvår i avsluttende år, ikke vitnemålet, for studenter som søker tidlig opptak. Dette vil sikre tidligere svar på søknaden til høyere utdanning, og planleggingen av studietilværelsen kan startes i god tid før studiestart. En ekstra måned med planlegging av studiestart vil være avgjørende for mange studenter med funksjonsnedsettelse eller kroniske sykdommer. Det å kunne søke før jul, få svar i mars eller april, og kunne benytte tiden frem til august med å planlegge studiestart ville vært en svært god løsning.

Unge funksjonshemmede mener at:

- *Det må tas en vurdering på å endre tidslinjen for studenter som søker tidlig opptak for å sikre tilstrekkelig med tid til å planlegge studiestart og få på plass all tilrettelegging i forbindelse med studier og studietilværelsen.*

Med vennlig hilsen,

Ingvild Østli
Generalsekretær Unge funksjonshemmede

Ingrid Thunem
Styreleder Unge funksjonshemmede